

Fenomén renesančního štku a jeho reflexe v současnosti

Petr KUNEŠ; Renata TIŠLOVÁ

ANOTACE: Úvodní příspěvek si klade za cíl čtenáře blíže seznámit s aktuálně probíhajícím výzkumným projektem *Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě*, v rámci kterého většina dále prezentovaných statí čísla vznikla.

Na úvod monotematického dvojčísla bychom rádi přiblížili širší souvislosti jeho vzniku a čtenářům blíže představili projekt, v rámci kterého prezentované příspěvky vznikly. Projekt „*Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě*“¹ je řešen ve spolupráci specialistů Fakulty restaurování Univerzity Pardubice, Katedry dějin umění Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci a Národního památkového ústavu a jeho náplní je široce pojaté, interdisciplinární studium fenoménu raně novověkého štukatéřství na našem území. Nedílnou součástí problematiky, a tedy i řešení projektu je oblast praktické péče o tato díla. Ta zahrnuje výzkum druhotných zásahů, kterými štukatury ve své starší i recentní historii prošly, analýzu památkových hodnot a teoretických možností přístupu k jejich obnově a konečně také návrh a ověření konkrétních vhodných postupů a materiálů při jejich restaurování.

Prvotním cílem výzkumu bylo plošně zmapovat a na základě umělekohistorické analýzy doplněné restaurátorskými a přírodovědnými průzkumy analyzovat a interpretačně zpracovat existující štukatéřská díla spadající svým vznikem do vymezeného období od druhé poloviny 16. století do roku 1620. V centru našeho zájmu tak od počátku stály rovnocenně vedle sebe skutečně vyzrálé umělecké projevy i díla spíše řemeslné povahy. To vše s nadějí, že se společnou prací historiků, uměleckých historiků, restaurátorů a technologů podaří položit základ pro detailní zkoumání zdánlivě okrajové a kvantitativně spíše chudé problematiky, která otevře cesty k systematickému zpracování fenoménu štukatury v mladším novověkém období. Rozsáhlý topografický průzkum probíhající v prvních letech realizace projektu však záhy ukázal, že pole výzkumu je i přes uvedené geografické a chronologické vymezení, pokud jde o projevy, inspirační zdroje, využívané formy, řemeslná, materiálová a výtvarná specifika, nebyla bohatá a překračující zařazení rámec vnímání dané problematiky. Jak tomu bývá, s rostoucím vhladem do problematiky její obsažnost pro zpracovatele narůstá, komplikuje se a místo jednoduchých odpovědí

1

předmět zkoumání klade interpretům stále nové výzvy a otázky.

Počátky štukatéřského umění jsou u nás tradičně spojovány s migrujícími italskými umělci a importem této techniky na naše území v rámci slohové proměny Záalpi v polovině 16. století. Podobně zjednodušeně bývá charakterizováno renesanční štukatéřství také z materiálově-technologického hlediska jako reliéfní nebo plastické zpracování snadno tvarovatelné hmoty – štku na vápenné bázi. Změříme-li další úvahy výhradně na uvedené materiálové hledisko, které je autorům této statí nejbližší, brzy shledáme zásadní omezení takových zjednodušení. Díla, která je možné nahlížet jako materiálově přísná a využívající pouze klasickou renesanční kompozici vápenného štku s mramorovou drtí, jsou na našem území relativně vzácná. Častěji byl v našem kontextu tento materiál kombinován s dalšími materiály a technikami, nejběžněji s terakotou, malbou, kamenem či sgrafitem, a ne vždy je možné vymezit mezi těmito technikami jasné hranice. Existuje zde tedy škála situací od těsného svázání materiálu s celkovým provedením a výtvarným působením štukatury přes díla, kde štuk tvořil plastický podklad polychromie nebo jiných úprav, až po situace, kdy bylo

Obr. 1. Snímek z exkurze na zámku v Branné, která se uskutečnila v rámci workshopu „Štuky a štukatéřství – vazby, souvislosti, analogie a řemeslné tradice a jejich přenos v otevřeném multikulturním prostoru Evropy počátku raného novověku“ konaného na stejném místě v roce 2020.

pomocí jiných materiálů a technik záměrem vyvolat dojem klasického bílého štku. Podobná zjednodušení je nutné překonávat i v dalších oblastech výzkumu štků a odráží se mimo jiné v současné české terminologii. Ta je v zásadě velmi redukována a nepostihuje štukatéřské techniky ani v jejich nejběžnějších výtvarných, technologických a materiálových variantách. Obtíže výzkumu a jasného pojmového uchopení problematiky primárně pramení ze skutečnosti, že štukatury často vytvářejí souvislý přechod mezi architekturou a její malířskou a sochařskou uměleckou výzdobou, a nelze je tedy interpretačně ani od jednoho jmenovaného oddělit.

■ Poznámky

1 Projekt NAKI II DG18P020VV005 „*Renesanční a manýristické štukatéřství v Čechách a na Moravě*“ financovaný MK ČR.

2

3

Obr. 2. Snímek z přednáškového bloku workshopu „Štuková výzdoba zámku Bučovice a motivy all'antica ve středoevropském umění v období renesance“ na SZ Bučovice v roce 2018. Foto: Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice.

Obr. 3. Titulní stránka webového portálu projektu s náhledem GIS rozhraní vznikající databáze zkoumaných lokalit. Dostupné z odkazu stuky.upce.cz. Autor náhledu: Petr Horák, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice 2021.

O rozmanitosti fenoménu se lze přesvědčit v online databázi štukových lokalit, která je již nyní částečně zpřístupněna veřejnosti na stránkách stuky.upce.cz (obr. 3–6). Katalogizace umělecky hodnotných štukových děl je východiskem pro syntetické zpracování umělecko-historického i technologického vývoje českého štukatérství v rámci středoevropského kontextu, kterému se bude věnovat připravovaná monografie. V knize i databázi budou zpracovány poznatky k jednotlivým lokalitám získané rešerší pramenů a literatury, analýzou starších restaurátorských dokumentací, fotografií a dalších záznamů a zejména probíhajícím terénním výzkumem lokalit. Databáze bude zároveň sloužit pro evidenci přírodovědných a restaurátorských průzkumů, restaurátorských zpráv a dalších dokumentů. Důležitou součástí projektu je průběžná výměna poznatků, a to jak v rámci výzkumného kolektivu, tak i navenek směrem k odborné i laické veřejnosti. Ta probíhá zejména na pravidelných pracovních setkáních, která jsou obvykle organizována přímo na štukových lokalitách a nabízejí prostor pro otevřený dialog a šíření poznatků (obr. 1, 2). V tomto duchu byl například zorganizován v roce 2018 workshop věnovaný výzkumu jedné z nejatraktivnějších štukových lokalit na státním zámku v Bučovicích. V roce 2021 je plánováno odborné kolokvium k mimořádnému nález a restaurování nově objeveného polychromovaného štukového epitafu Jana Hodějovského z Hodějova v kostele sv. Jana Křtitele v Českém Rudolci.² Z hlediska přenosu poznatků do praxe a zkvalitňování péče o štuková díla hraje důležitou roli v úzké součinnosti s řešeným projektem realizované restaurování štukových památek. V návaznosti na provedené výzkumy a pod odbornou koordinací Fakultou restaurování Univerzity Pardubice jsou aktuálně restaurovány štuky na již zmíněných lokalitách v Českém Rudolci a na SZ Bučovice. Jsme přesvědčeni, že

■ Poznámky

2 Zdeňka Michalová, Objev epitafu rodiny Jana Hodějovského z Hodějova v Českém Rudolci, *Zprávy památkové péče* 79, 2019, s. 10–11.

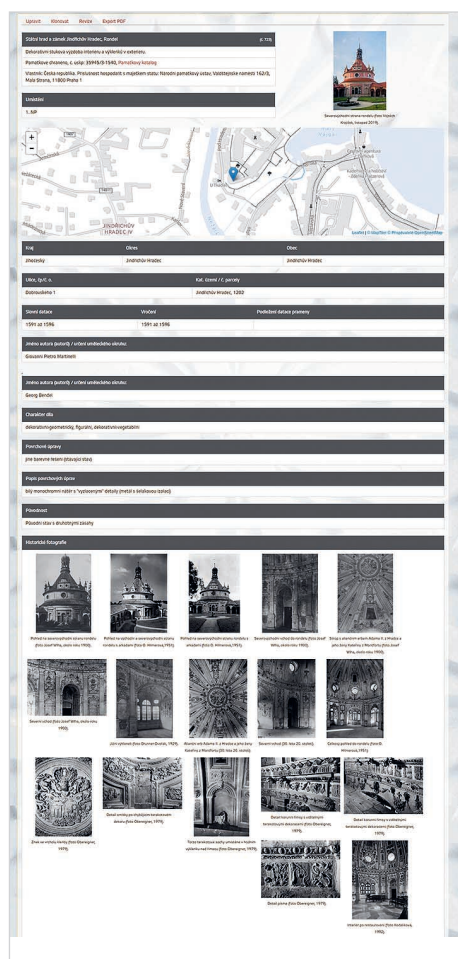
Obr. 4–6. Ukázka databázového záznamu (SZ Jindřichův Hradec – Ronel) s podrobnými informacemi o díle, historickou a aktuální fotodokumentací a zpracovanými průzkumy. Autor náhledu: Petr Horák, Fakulta restaurování, Univerzita Pardubice, 2021.

tyto zásahy, kterým předcházela důkladný interdisciplinární průzkum a koncepční příprava, výrazně posouvají stávající úroveň péče o štukatéřská díla a mohou se stát modelovými příklady současných možností průzkumu i restaurování štukových památek. Vybrané zobrazení a v praxi ověřené postupy tak bude možné na závěr projektu uplatnit ve formě památkových postupů. Hodnotovému rámci štukové výzdoby a teoretickým možnostem restaurování štuků v kontextu architektonického celku bude věnována samostatná odborná metodika.

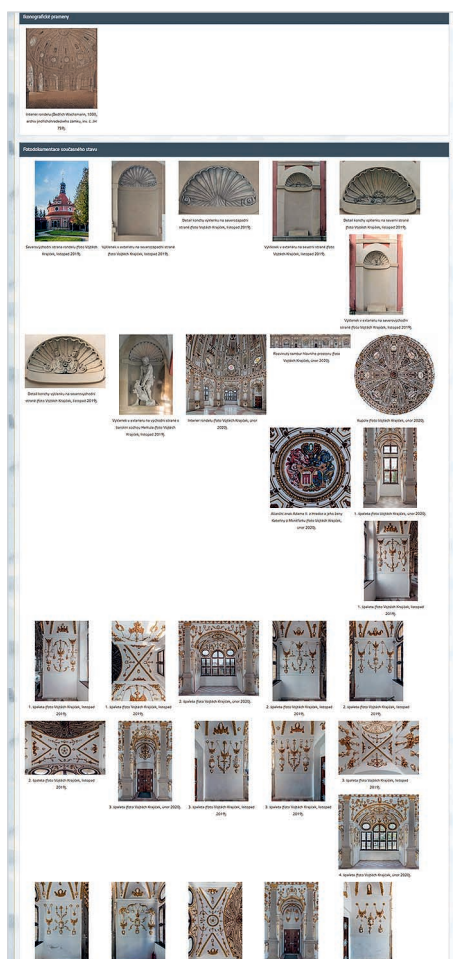
Bohatost problematiky renesančního štukatérství, která mohla být v této stati pouze naznačena, lépe ilustruje spektrum následujících recenzovaných příspěvků. Ty se pohybují od

obecnějších umělecko-historických statí přes uměnovědné studie dílčích oblastí problematiky až po prezentaci výsledků aktuálně zpracovaných komplexních výzkumů vybraných lokalit. Příspěvky odrážejí metodický přístup založený na spolupráci historických a uměnovědných oborů, restaurátorů a přírodovědců, jehož součástí je syntéza poznatků o historickém vývoji dotčených památek, stavu, technice a skladbě štukatur a také jejich vztahu k celku architektury. Takový přístup je nejen velice podnětný a přínosný pro jednotlivé zúčastněné obory, ale potvrzuje se i jeho nezbytnost jako východiska pro odpovědný výkon památkové péče v její každodennosti. Právě na relativně okrajové a dosud spíše opomíjené problematice štukatérství lze dobře doložit, nakolik mohou být obvyklé zjednodušující pohledy nebo schematické postupy pro památkovou péči zavádějící a jak závažná mohou být pro další osud památky rozhodnutí i v relativně subtilních a zdánlivě okrajových otázkách obnovy a restaurování. Věříme, že téma štukatérství, ve kterém se setkává řemeslná dovednost, sofi-

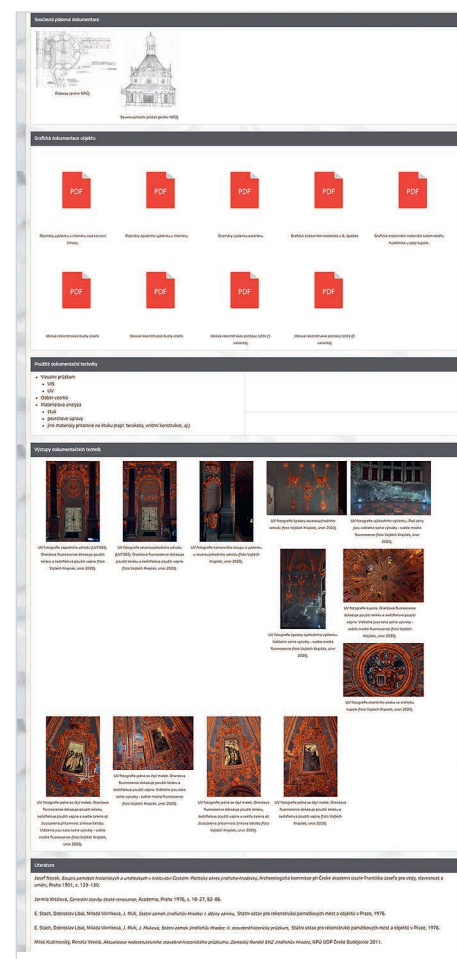
stikovane komponovaný materiál, architektura i svěbytný umělecký projev, bude pro čtenáře smělou výzvou k nalézání společných pohledů.

4

5

6